

10. Hooper Gohn. The New Spaniards (new revised edition) – Oxford. - 1995. - p. 135; 11. Ley Orgánica del Estado. Título III. – El Gobierno de la Nación. Artículo 13°. - p.106; 12. Там само. - Artículo 13°. - p.107; 13. Там само. - Artículo 13°. - p.106; 14. Там само. - Título IX. – Relaciones entre los altos órganos del Estado, Artículo 51°. - p.112; 15. Там само. – Título III. Artículo 20°. - p.107; 16. Савин В.А. Вказана праця. – С.125; 17. Ley Orgánica del Estado. Título IX. – Artículo 53°. - p.112; 18. Ley Orgánica del Estado. Título V. - La justicia., Artículo 29°. - p.109; 19. Там само. – Artículo 32°-33°. - p.109; 20. Там само. – Artículo 35°. - p.109-110; 21. Там само. – Título IV. – El consejo Nacional. – Artículo 22°. - p. 108.

Д. О. Мельников

МОЛОДЬ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНИМ ВИРОБНИЦТВОМ /на прикладах студентських будівельних загонів та МЖК 80-х рр./

Розвиток виробничої демократії є однією з головних умов кардинальної економічної реформи, переходу економіки до ринкових відносин. Важливе значення при цьому набуває функція управління виробничим процесом безпосередньо самими працівниками. Нові підходи до розвитку форм власності, розширення демократії у сфері виробництва повинні докорінно змінити зміст функції управління, надати їй соціально необхідну, науково обгрунтовану, демократичну суть.

У залученні працівників до управління виробництвом важливе місце відводиться молоді, яка складає значний процент виробничого потенціалу України. І хоча зараз в українській економіці існують досить серйозні проблеми і в першу чергу ті, що впливають на зайнятість населення, в тому числі і молоді (пропозиція молоді на ринку праці протягом 1998 року порівняно з минулим збільшилась на 140,6 тис. осіб, або на 35,3% і становила 538,7 тис. осіб, а на 1.01.1999 року на ринку праці перебувало 319064 чоловік безробітної молоді, з яких 97,2%— особи у віці 18-27 років)¹, залучення її до управління виробничими процесами, розвиток управлінських засад є необхідною умовою демократизації у сфері виробництва. Великі надії покладають на молодь і тому, що їй необхідно впроваджувати у практику задумане сьогодні, шукати нові шляхи і підходи до організації і управління виробництвом, формувати нові виробничі структури, які відповідають запитам часу, виробляти продукцію, яка буде користуватися попитом на ринку, долати в собі стереотипи старого мислення, формувати нові виробничі відносини.

У зв'язку з цим виникає необхідність наукового аналізу, критичної оцінки діяльності громадських організацій, трудових колективів щодо залучення молоді до управління виробничими процесами у 80-і роки. Саме в цей період в практиці молодіжних ініціатив широкого розвитку набули студентські загони та будівництво молодіжних житлових комплексів (МЖК).

Управлінські функції молоді, розвиток самоврядування проявлялися в діяльності студентських будівельних загонів, які з'явилися в Україні в 50-х– на початку 60-х років. Керували їх роботою штаби, які були створені при обкомах комсомолу. До їх складу входили відмінники навчання, громадські активісти, учасники студентського руху, представники комітетів комсомолу. Штаби займалися питаннями підготовки студентської молоді до участі в трудовому семестрі: проводили агітаційну роботу серед молоді, формували загони, організовували навчання їх членів та відправку на роботу.

Безпосереднє керівництво студентськими загонами на місцях здійснювали зональні (районні) штаби. Вони координували роботу загонів: організовували набір студентів, здійснювали контроль за їх діяльністю в місцях дислокації, надавали допомогу в організації робіт, у налагодженні побутових умов студентам, сприяли реалізації культурної програми. З часом їх функції взяли на себе обласні штаби, які фактично і витіснили цей управлінський орган у студентському русі. Вони були переведені в ранг інспекторських служб обласних штабів, що призвело до значного скорочення працівників цього органу управління, створення дволанкової системи управління студентськими загонами.

З середини 80-х років основні функції управління студентськими загонами взяли на себе районні, міські та вузівські комітети комсомолу. Але ця реформа не виконала свого завдання, а сприяла появі нових проблем: знизилась ефективність, оперативність керівництва. Працівники міськомів і райкомів комсомолу, як правило, не завжди розумілися в питаннях організації трудової діяльності майбутніх спеціалістів. Багато з них у літні місяці знаходилися у відпустках, а у сільських райкомів до того ж була пора збирання урожаю, і їм, як правило, було не до студентів.

Діяльність студентських будівельних загонів будувалась на принципах самоуправління. Студенти самостійно вирішували питання про формування загонів, брали участь в укладанні угод, розподіляли функціональні обов'язки під час робіт, слідували за організацією виробництва, налагодженням побуту і відпочинку молоді.

Успішна робота будівельних загонів залежала від умілого вибору командирів і комісарів загонів. Як правило, вони призначалися ще в навчальних закладах. Це були студенти, аспіранти, молоді викладачі, представники допоміжного персоналу вузів і технікумів, які добре знали справу. Керував роботою загонів штаб, в який, крім командира і комісара, входили представники замовників, медичний працівник, студенти.

Основні функції управління роботою штабів брали на себе командир та комісар загону. Не випадково парткоми і комітети комсомолу прагнули до того, щоб керували загонами молоді члени і кандидати в члени партії. Значна частина з них сумлінно виконувала свої функціональні обов'язки, уміло керувала роботою штабів, зі знанням справи організувала членів студентських загонів на активну, творчу працю.

Разом з тим, партійний вплив на будзагони мав ряд істотних недоліків, які, як нам здається, зумовили їх подальшу долю, поступове затухання цієї важливої молодіжної ініціативи. Взв'язавши на себе роль керівників студентських будівельних загонів, партійні організації забули про головне, про те, що їх дії були направлені на обмеження прав молодіжних трудових колективів. Відповідно зменшувалась роль штабів, як органів студентського самоуправління. Якщо в 60-х роках командири і комісари студентських будівельних загонів, як правило, вибиралися на загальних зборах загонів, то в наступні роки їх призначали комітети комсомолу, попередньо погодивши кандидатури з парткомами навчальних закладів. Такий підбір кадрів на ці посади обмежував права молодіжних трудових колективів самостійно вирішувати питання життєдіяльності загонів.

Не завжди було виправданим призначення молодих членів партії на посади командирів і комісарів загонів. Безпартійні юнаки та дівчата, які мали стаж студзагонівської роботи, не гірше, а може й і краще могли справлятися з цією роботою. Прикладів цього було достатньо, як і того, що коли молоді комуністи, очолюючи студентські загони, нерідко проявляли некомпетентність, безпринципність і безвідповідальність, що призводило до грубих порушень виробничої дисципліни, техніки безпеки, створювало проблеми при вирішенні виробничих завдань². Крім того, існуюча на той час "єдина система комуністичного виховання", яку проводили в загонах партійні і комсомольські організації, не відповідала дійсності, мала поверховий характер, що, безумовно, шкодило справі виховання молоді, негативно впливало на їх духовність.

Якість і результати роботи студзагонів залежали від рівня компетентності управлінських кадрів. Щорічно республіканським штабом студентських будівельних загонів проводилися семінари керівників обласних загонів. У 80-х роках підготовку керівників зональних і районних загонів взяли на себе зональні і обласні комсомольські школи. На місцях цю роботу проводили обласні штаби. У зручній для студентів формі вони проводили навчання командирів, комісарів і майстрів загонів, залучали до цієї роботи господарських керівників, досвідчених будівельників, які ділилися з молоддю досвідом своєї роботи, навчали її, як потрібно управляти трудовими колективами, основним принципом господарської діяльності, допомагали керівникам молодіжних загонів планувати свою роботу в третьому трудовому семестрі.

Щорічно в постійно діючих в Україні школах командирів, комісарів, майстрів, лікарів навчалось близько 6 тис. юнаків та дівчат³. Систематично проводились обласні та республіканські семінари командирів, начальників та усіх працівників обласних штабів студентських загонів. Відбувалися зміни в підготовці кадрів нижчої ланки загонів. Якщо на початку 70-х років вона проходила в школах командирів, комісарів і майстрів, яку організовували республіканські і обласні штаби студентських будівельних загонів, то у 80-х роках цю роботу взяли на себе факультети громадських професій вищих та середніх спеціальних навчальних закладів.

Підготовка керівників студентських загонів давала в основному непогані результати. Більшість з них справлялася зі своїми обов'язками. Загони, якими вони керували, виконували поставлені перед ними завдання. Проте, як показали соціологічні дослідження, 13,5% учасників студентських загонів не були задоволені організаторськими здібностями своїх командирів, їх умінням створювати сприятливий морально—психологічний клімат в колективі⁴.

У середині 80-х років на посади командирів і комісарів загонів почали призначати викладачів та співробітників вузів і технікумів. Крім того, що вони мали вже відповідний життєвий досвід, навички роботи з молоддю, потреба в залученні їх до управління загонами була зумовлена і тим, що серед студентів ставало все менше і менше молодих людей, які відслужили в армії, мали трудовий стаж, скорочувалась і кількість студентів, літній канікулярний період яких складав два місяці, — в багатьох вузах у зв'язку зі змінами навчальних програм під час навчання таким був тільки один курс. І, нарешті, це була вимога Мінвузу СРСР, який вважав за необхідне, щоб керівниками загонів були викладачі, з яких адміністрація вузів може більше запитати про стан справ у загонах, ніж зі студентів-керівників.

Разом з тим, досвід тих років довів, що ця практика не завжди і не скрізь була виправданою, переорієнтація на керівників-викладачів не завжди сприяла зміцненню керівництва загонами і давала бажаний педагогічний ефект. З'явилось чимало негативного. Викладачі-керівники загонів почали шукати вигідні об'єкти, де можна було більше заробити. До складу загонів вони почали зараховувати своїх колег, знайомих, рідних, для того, щоб дати їм можливість заробити, перед цим надавали їм вигідні посади у загонах. Це було порушенням Статуту студентських загонів. Досить часто такі члени загонів, крім належної їм заробітної платні за місцем безпосередньої роботи, одержували гроші в загоні, що було порушенням діючого на той час законодавства. Тільки за студентами—учасниками літніх робіт студентських загонів зберігалася стипендія за літні місяці.

Подібних фінансових порушень раніше не було. Правоохоронні органи виявляли порушення фінансово-господарської дисципліни в загонах, карали винних. Про це не раз писалось в пресі тих років.

Для поліпшення роботи основних органів управління — штабів — на місцях в 1984-1985 рр. ЦК ЛКСМУ провів реорганізацію зональних штабів, замінивши їх інспекторськими службами обласних загонів. Помітно були скорочені управлінські штати. Разом з тим були розширені функції управління загонами—міськкомаами, райкомаами і комітетами комсомолу вузів. Цей крок був нічим не виправданий, навпаки, реформа сприяла появі нових проблем, зменшила ефективність, оперативність керівництва. Працівники міськкомів та райкомів були, як правило, недостатньо компетентні у питаннях організації трудової діяльності молодих робітників. Як наслідок цього, комітети комсомолу, прагнучи задовольнити замовлення господарських організацій і підприємств у студентських загонах, відійшли від основного принципу формування цих колективів* — добровільності, замінивши його адмініструванням, зарахуванням в загони непідготовлених і небажаючих працювати студентів та учнів. Заміна принципу добровільності при формуванні студентських загонів адмініструванням, зарахування в загони непідготовлених і небажаючих працювати у них студентів, праця по декілька

чоловік на різних об'єктах, проживання на приватних квартирах призвели до дискредитації патріотичного руху. Поняття "студентський загін" втратило свій попередній зміст. Розвитку принципів добровільності перешкождала жорстка централізована система планування та розподілу студентських загонів, яка повинна була базуватися на принципах демократичного централізму. В організації руху будівельних загонів насаджувалися паперово — бюрократичні методи управління, дріб'язкова опіка і регламентування виробничої, громадської, шефської діяльності, організації відпочинку молоді. І як результат — знижувались показники виробничої діяльності колективів, збільшувалась кількість травмованої молоді, порушень виробничої дисципліни. Якщо в 1985 році із загонів за порушення виробничої і загонової дисципліни було відраховано 130 чоловік, то в 1987р.—326. Якщо в 1984р. у студентських загонах України було травмовано 15 чол., в тому числі 5 зі смертельним наслідком, то в 1986р. травмовано було 20 чол., в тому числі 7 з смертельним наслідком⁵. Це зумовило падіння престижу загонового руху серед студентства. Чисельність загонів в Україні почала скорочуватись.

Зміни, які розпочалися в Україні у другій половині 80-х рр., в зв'язку з реалізацією ідей перебудови торкнулися і студентського будівельного руху. Був взятий курс на відродження принципів добровільності і демократизму під час формування загонів, підвищення ролі загонових зборів, збереження процедури виборності командира та комісара. Для утвердження демократичної системи управління загонами, розвитку самоуправлінських засад на місцях почали створюватись ради загонів. Його члени вивчали стан справ в молодіжних колективах, на своїх зборах розглядали питання, пов'язані з поліпшенням роботи загонів і їх керівників.

Для розширення демократичних основ в діяльності студзагонів в 1988 році були прийняті нові документи, які регламентували їх діяльність, — Положення про Всесоюзний студентський загін та Положення про штаби добровільних трудових об'єднань молоді. Вони узаконили принципи добровільності участі студентів в цьому русі, розширювали можливості молодіжних колективів самостійно вирішувати питання їх життєдіяльності. Командири і комісари загонів почали вибиратися на загальних зборах загонів. Положення про штаби добровільних трудових об'єднань молоді орієнтувало громадські організації на створення системи трудових студентських колективів, які б діяли за принципами господарського розрахунку та самофінансування.

В Україні почався пошук нових форм діяльності штабів студентських загонів. Найбільш вдалою з них було розширення їх поля діяльності не тільки на будзагони, але й на інші трудові об'єднання молоді. У деяких містах були створені штаби трудових об'єднань молоді. При них створювались госпрозрахункові центри, малі підприємства та кооперативи. Вони займалися не тільки виробництвом та реалізацією продукції, але і здійснювали посередницькі функції, допомагали молодим людям знайти роботу. Прикладом такої діяльності була робота обласного штабу студентських загонів в Донецьку. При ньому функціонувала кооперативна фірма "Студентський центр сервісу", госпрозрахунковий центр громадського залучення і тимчасового працевлаштування молоді, госпрозрахунковий молодіжний центр "Спектр", молодіжний кооператив по вирощуванню, переробці і реалізації сільськогосподарської продукції "Біом", молодіжний ремонтно — будівельний кооператив "Райдуга". Міським штабом м. Макіївки були створені 6 молодіжних кооперативів з пошиву одягу для молоді і дітей, ремонту квартир, холодильного устаткування, догляду за дітьми тощо⁶.

Разом з тим, функціонування штабів трудових об'єднань молоді під керівництвом штабів будівельних загонів, на нашу думку, було недоцільним. Двоступенева структура управління трудової діяльності молоді створювала ускладнення в управлінні, гальмувала розвиток активності молодих людей у справі. Хоча сам факт організації управлінських центрів трудової діяльності молоді був необхідним і, напевне, повинен був мати своє майбутнє.

Розвиток управлінських функцій молоді відбувався і при будівництві молодіжних житлових комплексів (МЖК). Їх поява була не випадковою. Молодим сім'ям у 80-х роках, щоб отримати житло, потрібно було стояти у черзі 10-15 років.

Отримавши підтримку уряду (5 липня 1985 року Рада Міністрів СРСР прийняла спеціальну постанову №628 “Про допоміжні заходи щодо будівництва молодіжних житлових комплексів та кооперативних житлових будинків для молоді”) в Україні розпочалось будівництво молодіжних житлових комплексів. Першими новоселами молодіжних житлових комплексів стали молоді виробничники в містах Дніпропетровську, Дніпродзержинську, Ворошиловграді, Комсомольську Полтавської області, Ялті та Києві. За півтора року (1986—перша половина 1987 рр.) 436 молодих сімей вселялися в нові квартири, побудовані за участю самих жителів⁷.

Молодіжні житлові комплекси—це не тільки добротне житло, але і ціла система допоміжних послуг для тих, хто проживає у них: дитячі садки, школи, пункти прокату, столи замовлення, майстерні, культурні і спортивно—оздоровчі центри.

Для управління справами будівництва і функціонування МЖК при них створювались ради. Вони виконували функції керівництва колективом МЖК. Під час здійснення громадської діяльності рада МЖК заключала контракти, представляла колектив у судових, адміністративних закладах і громадських організаціях, розпоряджались у відповідності із затвердженими загальними зборами кошторисами, грошовими коштами колективу МЖК. До функцій ради МЖК входило також керівництво діяльністю колективів молодіжних комплексів, забезпечення виконання рішень зборів членів колективу молодіжного комплексу.

Загальні збори членів молодіжного колективу, як вищого органу управління МЖК, вибирали ревізійну комісію, яка здійснювала контроль за доцільними витратами коштів і використання майна колективу МЖК. Ревізійна комісія здійснювала контроль за дотриманням радою Положення про МЖК, діючого законодавства, виконанням рішень загальних зборів, забезпеченням виконання договірних зобов'язань колективу МЖК, збереженням його майна, законністю угод та господарських операцій.

При будівництві молодіжних комплексів виникало багато проблем у зв'язку з відсутністю будівельних матеріалів. З великими труднощами доводилось “вибивати” необхідні будівельні матеріали і конструкції. Труднощі, які виникали на початку будівництва МЖК, зумовили створення будівельних кооперативів, які виготовляли будівельні матеріали і конструкції. За порівняно незначний час в Україні були створені молодіжні формування—будівельний кооператив “ЛуганськоблМЖКбуд”, будівельні управління “Молодьжитлобуд” у містах Одесі та Харкові, госпрозрахункові молодіжні ділянки в Києві, Донецьку, Ялті, Кіровограді, Броварах Київської області, Севастополі. Вони стали основою для створення у лютому 1989 року республіканської асоціації молодіжних житлових комплексів. Асоціація стала новою молодіжною громадською організацією, яка на добровільних засадах об'єднала організації молодіжних житлових комплексів, ради колективів будівельників. Засновником асоціації МЖК виступив ЦК комсомолу республіки.

Взявши на себе функції об'єднати зусилля молоді при будівництві житлових комплексів, ця молодіжна організація стала свого роду центром, який координував роботу окремих молодіжних колективів, впливав на хід будівельних робіт, сприяв вирішенню проблем, які виникали під час спорудження МЖК. А таких проблем було чимало. Одна з них була пов'язана із забудовою комплексів та відносинами з жителями району. У зв'язку з цим ради МЖК проводили опитування, дослідження серед жителів району, розташованого поблизу МЖК. Так, наприклад, при забудові молодіжного житлового комплексу в районі Сихов-13 в м.Львові молодь провела опитування жителів району, де буде споруджуватися МЖК, про їх ставлення до будівництва і функціонування комплексу. З 348 опитаних сімей 94 виявили бажання працювати в центрі науково-технічної творчості молоді (НТТМ), який повинен був бути створений при МЖК, 65% опитаних підтримали

ідею про створення кабельного телебачення в районі, 186 чоловік запропонували свою допомогу в його створенні, 35% жителів виявили бажання відвідувати комп'ютерний клуб. Значна кількість жителів району підтримала ідею будівництва молодіжного житлового комплексу, бачили в ньому основу для роботи з молоддю⁸.

У 80-х роках партія і уряд приймали постанови і рішення щодо активізації ролі трудящих, молоді в управлінні суспільним виробництвом. Але реальної віддачі від них в тій мірі, в якій планувалося, не було. Далекі були вони від практичної діяльності трудових колективів, не враховували специфіку кожного трудового колективу. Як наслідок, рішення, які приймалися зверху, розпорозувалися у виробничих справах на місцях. До того ж існуюча практика централізованого керівництва підприємствами сковувала ініціативу молоді в управлінні справами виробництва, перетворювали форму громадського управління у формальність.

Разом з тим, на відповідному етапі участь молоді в управлінні суспільним виробництвом мала тенденцію до розвитку. Управлінські функції молоді проявлялися в молодіжних трудових формуваннях: студентських будівельних загонах та при будівництві молодіжних житлових комплексів. Але з часом частина з них, зіткнувшись з серйозними проблемами в організації виробництва, забезпеченні його необхідними матеріалами і фінансовими засобами, соціальними проблемами стали поступово самоліквідуватися, набувати нових форм відповідно до нових умов господарювання і політичного життя в Україні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Про становище молоді в Україні (за підсумками 1998 року). Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України.—К.—1999.—с.21; 2. Державний архів Донецької області, ф.7490, оп.1, спр.21, арк.218; державний архів Луганської області, ф.3634, оп.1,спр.47,арк.141; державний архів Київської області, Ф.1089, оп.8,спр.291, арк.224; 3. Марченко Л.А., Стоян А.Н., Семестры гражданской зрелости.—К.,1988.—с.30; 4. Там само.—С.30-31; 5. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф.7 оп.18, спр.1972, арк.3; спр.1973, арк.14; державний архів Донецької області, ф.742, оп.3, спр.64, арк.63-64; 6. Марченко Л.А., Павленко А.Н. Комсомол—организатор перестройки, трудовой деятельности студенческой молодежи //70 лет ВЛКСМ: История, опыт, проблемы. Материалы Всесоюзной научно-практической конференции.—М.,1989.—с.179; 7. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф.7 оп.18, спр.1957, арк.10-14; 8. МЖК—рік третій вирішальний // Ленінська молодь.—1989.—4 лютого.

О.А.Неприцький

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ: ШЛЯХ ДО СЕПАРАТИЗМУ РЕГІОНІВ ЧИ ПОБУДОВА “ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОМУ”?

Останніми десятиліттями Європа невпинно рухається шляхом інтеграції. Об'єднання 15 країн в Європейський Союз наочно демонструє тенденції глобалізації європейської політики та економіки. Але в той же час спостерігаються прагнення етнокультурної та соціально-політичної ізоляції.

У 90-х роках ХХ століття порушився звичайний уклад життя західних демократій, пов'язаний з протистоянням комуністичному світові. З розпадом Радянського Союзу припинилась “холодна війна” і, відповідно, припинила існування абсолютно чужа для Заходу система цінностей, з котрою потрібно було боротись і мобілізувати для цього сили. Риторика європейської єдності припинила виконувати покладені на неї функції, оскільки після зникнення зовнішнього ворога відпала нагальна потреба в суворій дисципліні і єдності євроатлантичного, загалом, та європейського співтовариства, зокрема.

По всій Європі з новою силою спалахнув процес так званої “етнічної мобілізації” — інтересу недержавних націй до своєї історії, мови, культури, традицій, та спроб виразити цей інтерес у сучасних суспільних процесах.¹ Перед урядами постало принципове